

ВІДГУК

опонента на дисертацію Бурлаки Владислава Васильовича
на тему «Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 081 «Право» (спеціалізація 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність)

Актуальність теми дисертаційного дослідження Бурлаки В.В. «Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, не викликає сумнівів і заперечень. Аргументи, викладені дисертантом на обґрунтування актуальності теми (арк. 16-18), переконують у необхідності та вчасності її дослідження.

Питання криміналістичної характеристики та початкового етапу розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини знаходять своє відображення у працях багатьох вчених, проте з урахуванням стрімкої трансформації правоохоронної системи держави, а також збільшення кількості викликів перед сучасною демократією, поглиблення в окремі проблемні аспекти зазначеної автором тематики є необхідністю.

Концептуальні засади, які формують базові положення інституту розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини відображені в чинному законодавстві, а основи криміналістичної характеристики відповідної теми узагальнені у напрацюваннях багатьох авторитетних вчених.

Поряд із цим, неодмінною важливістю характеризується необхідність додаткового дослідження та поглиблення окремих аспектів взаємодії слідчих і оперативних підрозділів у контексті розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини, а також концептуального аналізу засад криміналістичної характеристики відповідних злочинних посягань.

З урахуванням систематичного оновлення кримінального процесуального законодавства, а також в умовах постійного урізноманітнення способів учинення злочинів проти волі, честі, гідності особи загалом і незаконного позбавлення волі або викрадення людини зокрема, зазначена в дисертаційному дослідженні тема є актуальною, а в умовах ведення бойових дій на сході України, набуває все більшого значення, оскільки одним із основних об'єктів злочинних посягань є саме воля і свобода пересування людей.

Дисертант, в контексті окресленої теми, влучно сформулював об'єкт та предмет дослідження, визначив його мету і завдання, що також підтверджує та

обґрунтовує її актуальність та новизну розроблених теоретичних висновків і науково-практичних рекомендацій.

Варто підкреслити, що дана тема вимагає глибокого теоретичного осмислення та аналізу значної кількості емпіричних матеріалів, що змістовно та сутнісно підкреслять її актуальність. Тому цілком виправданим є підхід автора, щодо розгляду окреслених проблем крізь призму доктринальних положень науки, а також вироків Українських судів, матеріалів кримінальних проваджень (справ), а також результатів власного соціологічного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Рішенні Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» від 06 травня 2015 р. (Указ Президента України від 16 червня 2015 року № 341/2015 року), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року, відповідає Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 року № 275), тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України № 454/2020).

Наукова проблема, нове вирішення якої отримано в дисертації. У роботі Бурлаки В.В. знайшли розв'язання актуальні проблеми криміналістичної характеристики та початкового етапу досудового розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини, обґрунтовано окремі положення, щодо взаємодії слідчих і оперативних підрозділів у контексті розслідування зазначених злочинів, а також окремо вдосконалено питання типологізації слідчих ситуацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх достовірність забезпечується правильним підбором і використанням сучасних методів наукового осмислення юридичної матерії, що обумовлений предметом дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково аргументовані та, на мою думку, достовірні. Будучи побудованими на основі індивідуального дослідження дисертантом численних наукових праць, а також нормативно-правових актів і матеріалів зі статистичних джерел, що

відповідає вимогам репрезентативності, висновки та інші матеріали результатів дослідження формують комплекс теоретичних і практичних положень, результатом імплементації яких буде оптимізація функціонування відповідного інституту права.

У роботі, на моє переконання, використовувалася комплексна та цілісна методологія наукового дослідження, яка сформована із взаємопов'язаних і структурно логічних методів, послідовне застосування яких дозволило досягти необхідного наукового результату.

Основним методом, який застосовано в процесі дослідження, є загальнонауковий діалектичний метод, що дозволив проаналізувати чинне законодавство та практику його застосування.

Як зазначає сам автор (арк. 20-21), під час дослідження застосовувались загальні та спеціально-наукові методи: формальної логіки – для детального вирішення поставлених завдань (розділи 1–3); опису – для визначення криміналістичних категорій, що характеризують незаконне позбавлення волі або викрадення людини та відповідне кримінальне провадження (підрозділи 1.2–1.4, 3.1, 3.2); історико-правовий – для розкриття еволюції поглядів учених на криміналістичну характеристику цих суспільно небезпечних діянь та проблеми їх розслідування (розділи 1–3); порівняльно-правовий – під час аналізу кримінальних процесуальних норм та наукових положень, що стосуються досліджуваної проблематики (підрозділи 1.2, 1.4, 2.2, 2.3, 3.1); догматичний – для тлумачення основних юридичних категорій та уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2); системно-структурний – при розгляді складових основ методики розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини (розділи 1–3); статистичний – для узагальнення результатів вивчення статистичних даних про злочини, передбачені ст. 146 КК України, результати їх розслідування, кримінальних проваджень, матеріалів слідчої та судової практики (розділи 1–3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше комплексно розкрито зміст криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі або викрадення людини та особливості організації і тактики їх розслідування на початковому етапі, обґрунтовано низку пропозицій і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях про злочини, передбачені ст. 146 КК України (арк. 21).

Бурлакою В.В на основі аналізу змісту елементів криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі або викрадення людини (відомостей про особу злочинця і потерпілого, способи підготовки, вчинення та приховування, слідову картину, обстановку) розроблено положення криміналістичної методики їх розслідування на початковому етапі, що містить практичні рекомендації з організації взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції, проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, використання спеціальних знань. Крім цього, автор

приділяє належну увагу необхідності законодавчого врегулювання окремого кола проблемних питань, що відображається в пропозиції усунути законодавчу прогалину щодо порядку примусового освідчування з унесенням відповідних змін та доповнень до КПК України.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Належність та високий рівень наукового опрацювання в дисертаційній роботі Бурлаки В.В., підтверджується результатами у вигляді впровадження в практичну та науково-викладацьку діяльність, про що зазначено в змісті дисертаційного дослідження (арк. 24-25) та підтверджується: довідкою Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 09 жовтня 2018 року № 04-18/8-1812); особистою участю в розробленні законопроектів № 2689 від 27 грудня 2019 року, № 1009 від 29 серпня 2019 року, № 2734 від 14 січня 2020 року); актом Головного слідчого управління Національної поліції України від 31 грудня 2020 року); актом Національної академії внутрішніх справ від 26 лютого 2021 року); актом Національної академії внутрішніх справ від 01 лютого 2021 року).

Аналіз та оцінка змісту дисертації.

У розділі 1 «**Наукові основи формування криміналістичної методики розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини**», автором стверджується, що в ході досудового розслідування можливість налагодження причинно-наслідкового зв'язку між окремими елементами обставин кримінального провадження наближають його до розкриття злочину, а типові способи вчинення, особа злочинця, притаманні йому характерні риси, час, місце, обстановка учинення злочину або його мотив, дозволяють конкретизувати відомості про подію злочину й винних, сприяють встановленню очевидців.

Найбільш суттєво автору вдалось охарактеризувати інформацію, щодо особи злочинця. З відкритих джерел (вироки українських судів), було встановлено, що незаконне позбавлення волі або викрадення людини, здебільшого вчиняють особи чоловічої статі, віком 20 – 45 років, котрі володіють специфічними рисами характеру, притаманними виключно даній категорії злочинців, що становить комплексне та суттєве напрацювання для науки криміналістики загалом, а також в подальшому сприятиме більш результативним науковим пошукам у даному напрямі.

Автором підтримуються позиції про те, що встановлення базових криміналістичних характеристик учиненого злочину, дозволяє сформулювати загальне уявлення про нього та на підставі наявної інформації спрямувати досудове розслідування у найбільш ефективному напрямі.

У розділі 2 «**Організація початкового етапу розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини**», автором досліджено слідчі версії та програми дій слідчого на початковому етапі розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини, а також на підставі опитування практичних співробітників органів досудового розслідування Національної поліції України вдалося проаналізувати типові слідчі ситуації. Автор аргументує, що першочерговим, як і під час розслідування будь-яких інших злочинів, так і в

контексті зазначеної тематики є аналіз і систематизація всього обсягу інформації (в залежності від стадії досудового розслідування), що є в розпорядженні у слідчого, що власне і формує один із етапів типологізації слідчих ситуацій. Слід справедливо підкреслити, що найбільш вагомим характерним показником цієї дії є існування необхідності постійного оновлення переліку отриманої інформації, що дасть змогу ефективно оперувати наявним кримінальним процесуальним інструментарієм. Аналіз засад взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами під час розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини дозволив охарактеризувати етапи взаємодії (дисертантом виокремлено: початковий; основний; заключний).

У розділі 3 «**Проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини**», автором із урахуванням наукових позицій вчених та практичних матеріалів кримінальних проваджень досліджується тактика і методика проведення таких слідчих (розшукових) дій як: допит, огляд, освідчування, а також пред'явлення для впізнання. Окремим питанням постало дослідження процедури, а також обґрунтування необхідності проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Дисертантом досліджується питання використання спеціальних знань під час розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини у формі залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, предметів та документів, обшуку, аналізу інформації з вилучених мобільних телефонів та комп'ютерної техніки) та призначення відповідних судових експертиз (фоноскопічної, звуко- чи відеозапису, біологічної, молекулярно-генетичної, судово-медичної, психологічної).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертації відображено в 27 наукових працях, серед яких п'ять наукових статей – у наукових фахових виданнях України, дві статті – у наукових періодичних виданнях інших держав (Киргизія, Словенія), дві збірки методичних рекомендацій.

Серед іншого автор апробував результати дослідження також у змісті 18 тез доповідей на конференціях, круглих столах і семінарі, зокрема: «Криміналістичне забезпечення розслідування та розкриття злочинів» (Київ, 26 лютого 2010 р.); «Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)» (Київ, 24 вересня 2010 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (Одеса, 8 жовтня 2010 р.); «Юридична наука: політичні, економічні та соціальні витоки сьогодення» (Київ, 29–30 жовтня 2010 р.); «Роль права у забезпеченні законності та правопорядку» (Запоріжжя, 22–23 листопада 2010 р.); «Правове і криміналістичне забезпечення розслідування окремих видів злочинів: сучасний стан, міжнародний досвід та перспективи розвитку» (Київ, 30 листопада 2010 р.); «Правові проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Харків, 23–24 лютого 2011 р.); «II Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції, присвячені пам'яті професора В. П. Колмакова» (Одеса,

18–19 березня 2011 р.); «Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине» (Белгород, 25–26 марта 2011 г.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (Одеса, 28 жовтня 2011 р.); «Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки: проблемні питання» (Київ, 23 грудня 2011 р.); «Актуальні проблеми виявлення та припинення злочинів» (Київ, 27 листопада 2014 р.); «Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки» (Київ, 23 січня 2015 р.); «Актуальні проблеми досудового розслідування» (Київ, 05 липня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (Київ, 24 листопада 2017 р.); «Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків» (Київ, 14 листопада 2019 р.); «Теорія та практика судово-експертної діяльності» (Київ, 27 листопада 2019 р.); «Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення» (Київ, 19 червня 2020 р.).

Вивчення змісту дисертаційного дослідження свідчить про те, що Бурлака В.В. є прихильником реалізації принципів і засад правової державності у кримінальному процесі та систематично звертає увагу на необхідність дотримання принципів верховенства права і законності на досудовому розслідуванні.

Відповідність дисертації правилам оформлення та змісту автореферату основним її положенням.

Рецензована дисертація Бурлаки В. В. за структурою відповідає Вимогам до оформлення дисертацій згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Ознайомлення з текстом автореферату і дисертації дає підстави аргументувати позицію про те, що за структурою та змістом вони також відповідають вимогам, що сформульовані МОН України до такого виду робіт.

Разом з тим, в цілому позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, необхідно відзначити, що воно містить окремі дискусійні положення, висновки і пропозиції.

1. Під час криміналістичної характеристики та аналізу процедури проведення слідчих (розшукових) дій, а також застосування спеціальних знань у досудовому розслідуванні злочинів щодо незаконного позбавлення волі або викрадення людини (підрозділи 3.1. «Тактика та загальні підстави проведення допиту, огляду, освідування та пред'явлення для впізнання як основних слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини» та 3.2. «Особливості призначення окремих видів судових експертиз»), на моє власне переконання, автору було б слід поглибити контекст дослідження з урахуванням міжнародного досвіду у відповідному питанні, що суттєво розширило б досліджуване питання.

2. У підрозділі 2.2. «Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами під час розслідування незаконного позбавлення волі або

викрадення людини», дисертантом приділяється увага взаємодії слідчого з оперативними підрозділами (працівниками департаменту карного розшуку, кіберполіції та підрозділами кримінального аналізу Національної поліції України) у той же час, питання взаємодії з підрозділами кіберполіції, на моє переконання слід було б розширити, а питання взаємодії з підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, взагалі залишається поза увагою.

3. Під час здійснення криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі або викрадення людини (підрозділ 1.2. «Способи незаконного позбавлення волі або викрадення людини»), автором наводяться різні обов'язкові елементи такої характеристики, у той же час, одним із факультативних елементів відповідного аналізу є дослідження способів приховання вчиненого злочину. Хоч дисертантом і наводяться деякі несуттєві положення щодо цього питання, на мою думку, це питання доцільніше було б розглянути більш широко.

Проте зазначені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер та не впливають в цілому на загальну позитивну оцінку наукової праці, виконаної на належному теоретичному рівні.

Висновок. Дисертаційне дослідження Бурлаки В. В. «Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини» є завершеною науковою працею, яка надає теоретичні та практичні рекомендації, щодо вирішення важливих наукових та практичних проблем в межах окресленої теми. Автором отримано унікальні науково обґрунтовані висновки, які, у разі їх імплементації в практичну діяльність, матимуть позитивний ефект і сприятимуть ефективності функціонування відповідного інституту права. Так, враховуючи актуальність, новизну постановки та вирішення досліджуваних проблем, теоретичний рівень та практичну значимість, достовірність та обґрунтованість одержаних результатів, дисертаційна робота Бурлаки В.В. відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» та вимогам до оформлення дисертації (Наказ Міністерства освіти і науки від 12 січня 2017 року № 40), а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Опонент:

Керуючий Адвокатського бюро

«Олександр Литвинчук та партнери»

кандидат юридичних наук, доцент

16.04.2021

Олександр ЛИТВИНЧУК

